

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-14

С. Д. Абрамович

ЗИМОВИЙ ПЕЙЗАЖ У ВІРШІ М. ТІЛЛО «ІНТЕРВАЛИ» ЯК КОНЦЕПТОСФЕРА «МЕЛОДІЇ ДУХУ»

У статті проаналізовано ментальний та образний рівні вірша М. Тілло, який репрезентує гостро суб'єктивну авторську інтерпретацію в драматичному пейзажному образі характерної екзистенціальної тривожності нашого сучасника й створює концептосферу «мелодії духу», рівною мірою протиставлену як природі з її циклічними ритмами, так і бездуховному існуванню обивателя-гедоніста.

Ключові слова: лірика, літературний пейзаж, концептосфера.

Марія Тілло
ІНТЕРВАЛИ

Розбещені звуки біжать, як мелодія духу,
Як спалахи сонця у мороці темного дня.
Але в тому співі скривавлена, стомлена туга
З якоїсь нагоди шукає Пегаса-коня.

Той пошук біжить, як приховані кроки дитини,
Жбурляє у вітер каміння насурмлених хмар.
То – спів, у якому немає для часу провини,
А є порожнеча й «ніщо» безтурботних примар.

Розплющений сніг загорнувся в калюжу.
І райдуга, начебто чорна дуга,
Згубила всі фарби. І блискавка тужить,
Бо демон затиснув в руці батога.

І сум, наче сумнів, нівечить проміння,
І губиться сонце в димівому дні.
Й мороз під ногами хрумтить, як насіння,
І топиться погляд в п'янкуму вині.

Зима розгорнула країни німого тремтіння,
Взяла в кучугури всі звуки. І тільки луна
Колишнього сьйва співає, бо небо ще синє,
І що незабаром нас знову зігріє весна.

23. 11. 1999 [17, с. 330]

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Вірш Марії Тілло «Інтервали» справляє, при всій корпускулярності предметно-речових деталей, враження «розрідженої матерії»: тут панують аскетична монохромність зорового образу та тужливість інтонаційного рисунку. Визначити його тему, як при аналізі лірики взагалі, доволі складно: безпомічні кліше на кшталт «відбиття краси рідної природи» зазвичай не працюють, оскільки гостро-суб'єктивна інтерпретація цілком затьмарює дражливо-невловимий об'єкт зображення, й профанне питання «про що це?» постає невідворотно.

Цю проблему занадто часто обходять мовчанкою, і недаремно львівська дослідниця Л. Петрухіна у статті, присвяченій необхідності введення у коло зацікавлень теорії літератури поетичних тем та універсальних компонентів художньої писемності (зокрема пейзажу), справедливо цитує В. Жирмунського: «завдання вивчення літературного твору з естетичної точки зору тільки тоді буде завершено, коли до кола вивчення увійдуть і поетичні теми, так званий зміст, що розглядається як художньо дієвий факт» [13, с. 125].

Д. Ліхачов, відштовхуючись від думки М. Бахтіна, акцентує, що «зло монологічне», що «всяке буття знаменується діалогом, а діалог свободою»; «зло» ж приречене у М. Бахтіна на самотність; ото ж життєвість і духовний зміст літературного пейзажу визначені тим, що «спілкування, діалог» існують в самій природі [6, с. 166]. Та, за Гегелем, ще не перевернутим догори дригом марксистською думкою, діалектика природи є лише відблиском алгоритму людського розуму; з іншого боку, оскільки всякий ліричний вірш є монологом, то він і мусить, начебто, являти собою оте саме «зло». Втім, Ю. Лотман показав, що в ліричному тексті завжди існує діалог «я – ти», й «... принцип монологізму вступає в протиріччя з постійним переміщенням семантичних одиниць в загальному полі побудови значень. У тексті весь час йде полілог різних систем, зіштовхуються різні способи пояснення й систематизації світу, різні картини світу. Поетичний художній текст в принципі поліфонічний» [7, с. 110]. Але в діалозі з Природою провідну роль відіграє усе ж таки авторське Я, наділяючи життя хмар, скель, хвиль і тварин власним духовним імпульсом і творячи конкретну концептоферу, яка свідчить про світосприйняття самого автора і про переживання ним суттєвих в даний момент для нього і його читачів архетипів колективного несвідомого, які конденсують когнітивне розшарування явищ світу, – зі врахуванням багатозарового дискурсу культурної традиції.

Лірика М. Тілло, яка не дожила й до 28 років (1977–2006), з цього погляду являє собою доволі вагомий об'єкт дослідження, оскільки у ній з надзвичайною експресією виражено екзистенціальну тривожність людини постіндустріальної ери, котра значно гостріше, ніж попередні покоління, відчуває крихітність та неповноту існування, драматично переживає кризу традиційної аксіології та стає вкрай чутливою до глухих апокаліптичних віщувань. А «постмодерністська поезія, до якої творчість М. Тілло в чимось виразно примикає, передбачає гру зі словом, гру з граматиною, гру з культурною спадщиною – це безперервний карнавал з його розпадом кордонів, руйнуванням традиційних табу. У віршах Маші досить іронічних афоризмів, культурних асоціацій і літературних ремінісценцій, образних аналогій з живопису або музики, діалогу з традицією, бешкетних поетичних скерцо і взагалі гри зі словом. Але постмодерністське світовідчуття в коренях своїх нерозривно пов'язане з ідеєю «смерті Бога», сформульованою в філософії Ніцше. Хайдеггер в своєму есе «Навіщо потрібні поети?» каже, що там, де боги зникли, поезія стає єдиним шляхом здобути «шлях богів, які втекли». Ось цей-то зниклий шлях початкового знання вона все життя і шукала» [2, с. 391]. Звідси й «розрідженість матерії»: М. Тілло, при органічній належності до свого постмодерністського сьогодення, залишалася ще й переконаною християнкою і свідомо ґрунтувалася на візантійській традиції, згідно якої Прекрасне гніздиться в глибинах не-матеріального архетипу; тут, як казав Михаїл Псьолл, невимовна краса визначається небесним прообразом зображення, й усе тілесне немовби згасає. Для «пострадянського постмодерну», в якому гучномовні декларації про відродження традиційної духовності дивним чином масово сполучаються з раблезіанським апетитом у споживанні матеріальних благ, ця ситуація малотипова, але від того вона не менш цікава й повчальна.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отож сповідально-медитативний вірш М. Тілло «Інтервали» можна сприйняти у всій повноті задуму лише в контексті усе ще живого конфлікту між християнською концепцією дійсності й секуляризованим уявленням про сенс людського буття. Християнська традиція представлена тут не знекровленою обрядовістю, запнутою в рясно гаптовані шати язичницького фольклору, а живим духовним імпульсом: Природа тут – не істина в останній інстанції, а, відповідно до християнського погляду, – Творіння, яке страждає, повстаючи проти свого Творця. Тому **метою даної статті** є цілісний аналіз вірша «Інтервали» як виразу авторської позиції у згаданому конфлікті та його культурологічного виміру. Тенденція обмежуватись виключно аналізом художнього слова, структури поетичного тексту, знекровлює літературознавчий підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Творчість М. Тілло досі приваблювала увагу не занадто широкого, але поважного за складом корпусу літературознавців. Це відомі українські професори П. Міхед та Т. Пахарева (Київ), М. Ткачук (Тернопіль) та О. Ніколенко (Полтава), імениті російські вчені М. Михайлова та Г. Якушева (Москва), викладач Гетингенського університету Ю. Ткачов, низка вчених-чернівчан та викладачів Кам'янець-Подільського національного університету, більшість яких знали поетесу з дитячих років (С. Абрамович, Н. Дворницька, Ю. Пацаранюк, І. Прокоф'єв, Є. Сохацька, М. Філіпчук, М. Чікарькова, П. Шулик тощо).

Зокрема в ракурсі нашої теми досліджені деякі дуже важливі для нас моменти. Це зумовлена особистою біографією «лірична трагедія» М. Тілло [1, с. 378], мотив «печальної музики судьбы» як провідний в її творчості [9, с. 385], постійний герць поета зі власною долею [19, с. 401–402], своєрідне візіонерство, визначене «постмодерністською різноматичною картиною світу» [11, с. 414], власна «неповторна міфопоетика, коріння якої в українському фольклорі», де «небо, сузір'я, душа, Бог – центральні символи», отож «в хвилини резигнації, туги душу ліричної героїні проймає віра» [18, с. 419-420], символізація як наскрізний художній прийом [12, с. 444]. Описані також притаманна поезії М. Тілло «потаємна готовність примирити чуже, з'єднати протилежне і в той же час показати крихкість досягнутої гармонії» [8, с. 425], а також те, що в її віршах прочитуються «не відторгнутість приреченого, а співпричетність красі і величі природи» [5, с. 436], «космізм художнього мислення» [14, с. 440], відзначено також «мелодійність, співучу проникливість, яскраву і соковиту метафоричність поезій Марії, що поєднують багатство культурних альязій з “натурною”, фольклорною свіжістю сприйняття», а також улюблений прийом поетеси – анжанбеман, який передає «напружене дихання, що не справляється з напором емоцій, зі стражданням, народженим досвідом глибоких роздумів і почуттів, як знак руйнування гармонії, що її створюють струнки метри віршів – для того, щоби черговий анжанбеман показав всю ефемерність, неміцність їх стрункості і суголосного звучання» [20, с. 427]. Важливо також те, що образність віршів М. Тілло відображає не зачарованість «чуттєвим блиском речей», а, так би мовити, *рентген реальності*. Саме завдяки заглибленості в християнську традицію, якій я був не лише свідком, а й почасти модератором, у М. Тілло «сформувався особливий лад образності: реалії дуже конкретні, майже навіть відчутні, і, разом з тим, начебто розріджені в міфопоетичному просторі <...> при цьому дух її начебто звільнявся і зливався з природними стихіями...» [2, с. 391].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак, по-перше, саме вірш «Інтервали» досі не був об'єктом спеціального аналізу, а, по-друге, специфіка ліричного пейзажу у Тілло,

зокрема вже згадане вище «розрідження матеріального» в ньому все ще чекають на свого дослідника. Зокрема інтригує вже назва вірша – «Інтервали»; вона недвозначно містить в собі символічне узагальнення, яке має розкритися лише в процесі уважного прочитання твору.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Т. Пахарева акцентувала, що окремих і дуже значний клас у поезіях М. Тілло становлять образи, пов'язані з Небом [11]. От і вірш «Інтервали» побудовано як діалог з Небом, що спрямовує увагу до традиції молитовної лірики, в якій співбесідником автора виступає Божество. Але перед нами не молитва, а медитативно-філософська рефлексія, бесіда Поета з самим собою. У цю свідомість проникають лише скупі ціхи зимового пейзажу, підкреслено знебарвленого, «мертвого». Якщо ж говорити про відбиття якихось суспільно-психологічних колізій, то наштовхує на певну конкретику одна деталь: вірш написано 1999 р., і в його дискурсі відбилася атмосфера очікування катастрофи, що її галасливо провіщали ЗМІ в зв'язку з наближенням т. зв. «Мілленіуму», початку третього тисячоліття¹.

«Поезія Марії Тілло – це поезія високоінтелектуальна, поезія високої емоційної напруги. Її треба читати вдумливо, треба дошукуватися до закладеної в неї суті. Крізь густу метафоричність письма прочитуються її життєві принципи, філософія її душі, її кредо», – відзначає Є. Сохацька [15, с. 433]. Вірш «Інтервали», зокрема, дійсно потребує уважного прочитання.

Починається він зі слова *Розбещені* (звуки). Саме так, через «принижуючий» епітет, автор означає мелодію власного поетичного натхнення. Та ця готовність наперед визнати себе «винним» є, однак, не трікстерським виразом романтичної іронії; радше це продиктовано духом покаяння, зокрема впливом традиції Псалтирі, в якій гордовитість людська є предметом скорботи². Водночас ця «мелодія духу» є не лише виразом «скривавленої, стомленої туги», а й чимось однорідним зі «спалахами сонця у мороці темного дня». І на Поета, який переживає мить вивільнення душі, вивільнення власного Я, начебто чекає міфологічний Пегас, котрий поки що сам-один ширяє у небесній височині. Характерно, що його тут акцентовано в фольклоризованому втіленні *Пегас-кіль*, і це органічно сполучається з тужливими інтонаціями архаїчних «зимових» плачів, – тим само Поет начебто бере на себе роль виразника потаємних страхів і сподівань своєї «темної» пори, й ця *скривавлена, стомлена туга* має бути розчинена у «сонячному», аполлонічному началі:

Розбещені звуки біжать, як мелодія духу,
Як спалахи сонця у мороці темного дня.
Але в тому співі скривавлена, стомлена туга
З якоїсь нагоди шукає Пегаса-коня.

Пегас природно викликає асоціацію з класичною Музою, присутність якої вгадується в підтексті. Це ж вона має всадити Поета на Пегаса, вилучити його з виміру буденної повсякденності й піднести до емпіреїв. І може видатися, що віршу від початку задано високої одичної інтонації, пафос якої полягає у благословенні світові. Та поетеса акцентує панування в Природі не ладу й не гармонії, а тривожної не-цільності, негостинності та похмурості. Цю особливість світосприйняття М. Тілло дуже точно окреслила О. Ніколенко: «Світ у художньому відображенні поетки постає розколотим

¹ Смутні страхи суспільства ґрунтувалися на прихованому в надрах колективної пам'яті євангельському вченні про друге пришестя Христа та його тисячолітнє земне царство напередодні остаточного кінця світу (грецьк. хіліазм від χίλις — «тисяча», або-лат. еквівалент від mille – міленаризм). Це недвозначно сигніфікувало тотальне почуття провини, приховане під машкарою штучної й безмежної життєрадісності.

² Пор. : «...грішний вихваляється бажанням серця свого» (Пс. 10. 3; пер. І. Хоменка).

на дрібні друзки. Сама природа втрачає цілісність і гармонійність. Небо кричить, хмари скиглять, дощ розбивається, вітер плаче, дерева перелякані... Повітря стискається довкола людини настільки, що його можна торкнутися рукою, а воно холодне й жорстке, як лід. Напругою електричного струму пройняті явища природи й помешкання людини, де їй незатишно... Час і простір втрачають реальні обриси, залишається тільки відчуття схвильованості, враження неспокою й беззахисності» [10, с. 457].

«Пошуки Пегаса» й справді є пориванням до гармонії, до титанічної, космічної дії – так хочеться перевлаштувати цей недосконалий світ, порушуючи усі закони й усталені тяжіння. Цей момент сконденсовано в «абсурдистському» образі – тяжкі («насурмлени») хмари перетворюються на каміння, яке можна, порушуючи логіку речей, жбурнути у вихор вітру:

Той пошук біжить, як приховані кроки дитини,
Жбуриє у вітер каміння насурмлених хмар.

Та одчайдушна й безсила спроба «перебудувати світ» підкреслено наївна й безрезультатна. Власне, цього прагне не стільки авторка, скільки її колективний ліричний персонаж, Сучасник, який усе ще знаходиться у полоні утопічної ілюзії про всевладність Людини. Легковажний світ, що марнує час у безтурботних розвагах, формує в собі пустоту, примарність, і не Час у тому винний; винні люди, які його марнують. Саме в цьому й полягає «розбещеність» суспільства, частиною якого поет себе відчуває:

То – спів, у якому немає для часу провини,
А є порожнеча й «ніщо» безтурботних примар.

Наступний фрагмент, підкреслено написаний в іншій, позбавленій медитативної розлогості, ритміці – 15-стопний амфібрахій міняється на більш «уривчастий» 12-стопний. Цей прийом покликаний згустити враження редукованості знебарвленого світу, в якому навіть веселка перетворюється на «чорну дугу», де блискавка стає виразом якогось безсилового гніву, і світом цим керує не Бог, а «князь світу сього»:

Розплющений сніг загорнувся в калюжу.
І райдуга, начебто чорна дуга,
Згубила всі фарби. І блискавка тужить,
Бо демон затиснув в руці батога.

«Сонячний» первінь буття тут згасає, поступаючись безжиттєвому хрумтінню снігу під ногами; залишається знайти порятунок у штучних веселощах, лапідарно, майже як у Блока, окреслених у трагічній інтонації (див. останній рядок строфи):

І сум, наче сумнів, нівечить проміння,
І губиться сонце в димівому дні.
Й мороз під ногами хрумтить, як насіння,
І топиться погляд в п'янкуму вині.

Але кінцево цей похмурий настрій знімається у третьому фрагменті, знову написаному у ритміці 15-стопного вірша. Зимі, яка підкорила собі світ і перетворила його на «країни німого тремтіння», панувати ще довго, але відлуння літнього саява у синьому небі, ознаменоване пружним анжанбеманом, вселяє надію на прийдешню весну:

Зима розгорнула країни німого тремтіння,
Взяла в кучугури всі звуки. І тільки луна
Колишнього саява співає, бо небо ще синє,
І що незабаром нас знову зігріє весна.

Таким чином, композиція вірша визначається не циклічним рухом природних явищ, а певною філософською схемою. Антагонізм тези / антитези,

розгорнутий у перших двох «інтервалах», у третьому набуває якостей художньо-філософського синтезу. При цьому автор вірша не сприймає природні цикли як щось таке, що несе в собі повчання, мораль – власне, на природу проєціюється алгоритм людського переживання, відчуття невідворотності покути за легковажність і безтурботність. Це цілком відповідає християнському погляду. Адже і в Еклезіяста, попри поширену репутацію цієї книги як маніфесту песимізму, висловлено не лише стомленість отими природними циклами [4, с. 297], а й сподівання на Вічність і безсмертя [16]. Отже, не варто занадто всерйоз приймати античні ремінісценції на початку вірша: їхня функція риторична; адже прагнення використовувати певні античні емблеми для виразу нових, складних уявлень і вирішення завдання «дематеріалізації» речей лежить в глибинній традиції християнського мистецтва¹. Отож ремінісценції з античної спадщини на зразок Пегаса-коня не лише не надають творові «одичного пафосу», але, навпаки, підкреслюють наївність до-рефлексивної міфологічної свідомості, яка кличе від протиріч реальності в світ вільної фантазії. Таким чином, у невеликому вірші, мов у краплині води, відбивається іманентна європейському світовідчуттю дихотомічність, яка сформувалася на стику двох потужних платформ: античної культури з її культом тілесного та спиритуалістичного християнства.

У розкритті цієї поетичної теми відбився й особистий трагічний досвід: М. Тілло «не дожила і до 30-ти років, вона рано навчилася дивитися в обличчя смерті, створивши в своїй творчості таку собі поетичну Танатологію, безбоязно трактуючи складні екзистенціальні проблеми людини і ні на йоту не втративши ані п'яної любові до життя, ані глибокої християнської віри в сенс всього, що існує, – перш за все, в сенс власного земного життя» [3, с. 402]. У даній ситуації особливо опукло виступає, що художня література – це частина культури, причому одна з найважливіших, основоположних.

При цьому дуже характерно, що естетизація предмету літератури, відокремлення художнього слова від загальнокультурного сакрального інтертексту, яка розгорталася від часів Просвітництва, начебто не береться тут в розрахунок. У М. Тілло домінує не естетичний, а етичний кут зору: «її вірші абсолютно позбавлені романтичного флеру, умовної, традиційної “красивості” <...> не сплетіння слів в майстерні орнаменти цікавило її, а пізнання через слово» – для неї ключовими словами були Кінцевість, Час, Вічність [19, с. 412–413]. Саме тому варто говорити не лише про літературні якості такої поезії, про «сучасність» суб'єктивно-авторського словесного вирішення (вони очевидні), а про загальнокультурне значення цих віршів, про зберігання в їхньому лоні «досвітніх вогнів» давніх, «архетипічних» культурних ініціатив.

Висновки з даного дослідження і перспектива подальших розвідок у даному напрямку. Слід визнати, що «Інтервали» М. Тілло є вдалою поетичною спробою розгорнути в ліричному сюжеті, в лоні «аскетичної» образності, що складається в похмурий зимовий пейзаж, апокаліптичний мотив майбутньої катастрофи й художньо заперечити невідворотний морок, який цей мотив несе в собі. За браком місця ми полишаємо поза увагою такі особливості манери поетеси, як доволі вишуканий художній лексикон, напружений синтаксис та тонкий фонічний малюнок, які мали б стати об'єктом окремого дослідження.

¹ Так, у християнському катакомбному мистецтві Христа часом алегорично зображували у вигляді міфологічного Орфея.

Список використаної літератури

1. Абрамович С. «...умирающий и беззащитный сад объятых ужасом предчувствия растений...» / С. Абрамович // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 382–388 ; Abramovich S. «...umirayushchiy i bezzashchitnyy sad obyatykh uzhasom predchuvstviya rasteniy...» / S. Abramovich // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 382–388.
2. Абрамович С. Художественный мир Марии Тилло / С. Абрамович // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 389–401 ; Abramovich S. Khudozhestvennyy mir Marii Tillo / S. Abramovich // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 389–401.
3. Абрамович С. Структура поэтического образа у Марии Тилло (стихотворение «Жизненный путь») / С. Абрамович // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 402–410 ; Abramovich S. Struktura poeticheskogo obraza u Marii Tilló (stikhotvorenie «Zhiznennyy put») / S. Abramovich // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 402–410.
4. Аверинцев С. С. Древнееврейская литература / С. С. Аверинцев // История всемирной литературы в 9-ти т. / АН СССР ; Ин-т мировой литературы им. А. М. Горького. – Москва : Наука, 1983. – Т. 1. – С. 271–302 ; Averintsev S. S. Drevneevreyskaya literatura / S. S. Averintsev // Istoriya vsemirnoy literatury v 9-ti t. / AN SSSR ; In-t mirovoy literatury im. A. M. Gorkogo. – Moskva : Nauka, 1983. – Т. 1. – С. 271–302.
5. Дворницкая Н. Психологический автопортрет в поэзии М. Тилло / Н. Дворницкая // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 435–439 ; Dvornitskaya N. Psikhologicheskiy avtoportret v poezii M. Tillo / N. Dvornitskaya // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 435–439.
6. Лихачев Д. С. Диалог в природе как признак жизни и одухотворения в литературе // Лихачев Д. С. Очерки по философии художественного творчества / Д. С. Лихачев. – 2 изд., доп. – Санкт-Петербург : Блиц, 1999. – С. 166–172 ; Likhachev D. S. Dialog v prirode kak priznak zhizni i odukhotvoreniya v literature // Likhachev D. S. Ocherki po filosofii khudozhestvennogo tvorchestva / D. S. Likhachev. – 2 izd., dop. – Sankt-Peterburg : Blits, 1999. – S. 166–172.
7. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Структура стиха / Ю. М. Лотман. – Ленинград : Просвещение, 1972. – 371 с. ; Lotman Yu. M. Analiz poeticheskogo teksta. Struktura stikha / Yu. M. Lotman. – Leningrad : Prosveshchenie, 1972. – 371 s.
8. Михайлова М. Дальше – ... не тишина / М. Михайлова // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 424–426 ; Mikhaylova M. Dalshe – ... ne tishina / M. Mikhaylova // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 424–426.
9. Михед П. «Печальна музыка судьбы» / П. Михед // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев :

Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 479–481 ; Mikhed P. «Pechalna muzyka sudby» / P. Mikhed // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 479–481.

10. Ніколенко О. «Неопубліковане» – нерозгадане, непочуте... Про вірші М. Тілло кінця 1990-х – початку 2000-х років / О. Ніколенко // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. комент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 456–457 ; Nikolenko O. «Neopublikovane» – nerozghadane, nepochute... Pro virshi M. Tillo kintsia 1990-kh – pochatku 2000-kh rokiv / O. Nikolenko // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 456–457.

11. Пахарева Т. Небесный топос в поэзии М. Тилло / Т. Пахарева // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. комент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 413–418 ; Pakhareva T. Nebesnyy topos v poezii M. Tillo / T. Pakhareva // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 413–418.

12. Пацаранюк Ю. Архетипні символи в поезії Марії Тілло (на матеріалі україномовної лірики) / Ю. Пацаранюк // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. комент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 423–448 ; Patsaraniuk Yu. Arkhetywni symvoly v poezii Marii Tillo (na materialii ukrainomovnoi liryky) / Yu. Patsaraniuk // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 423–448.

13. Петрухіна Л. Пейзаж у контексті теорії літератури (на матеріалі слов'янської поезії) / Л. Петрухіна // Проблеми слов'янознавства. – 2002. – Вип. 52. – С. 125–134 ; Petrukhina L. Peizazh u konteksti teorii literatury (na materialii slovianskoï poezii) / L. Petrukhina // Problemy slovianoznavstva. – 2002. – Vyp. 52. – S. 125–134.

14. Прокоф'єв І. Медитативні інтенції в поезії М. Тилло / І. Прокоф'єв // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. комент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 440–443 ; Prokofiev I. Medytatywni intentsii v poezii M. Tillo / I. Prokofiev // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 440–443.

15. Сохацька Є. Диво-душа / Є. Сохацька // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. комент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 432–435 ; Sokhatska Ye. Dyvo-dusha / Ye. Sokhatska // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 432–435.

16. Тантлевский И. Р. Оптимизм Экклезиаста / И. Р. Тантлевский // Вопросы философии. – 2014. – № 11. – С. 137–148 ; Tantlevskiy I. R. Optimizm Ekkleziasta / I. R. Tantlevskiy // Voprosy filosofii. – 2014. – № 11. – S. 137–148.

17. Тилло М. Сочинения / М. Тилло. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – 500 с. ; Tilló M. Sochineniya / M. Tillo. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – 500 s.

18. Ткачук М. Екзистенційне осмислення буття людини в ліриці Марії Тілло / М. Ткачук // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. комент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 418–424 ; Tkachuk M. Ekzystentsiine osmyslennia buttia liudyny v lirytsi Marii Tillo

/ М. Tkachuk // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 418–424.

19. Чикарькова М. Поэзия Марии Тилло : вызов небытию / М. Чикарькова // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 411–413 ; Chikarkova M. Poeziya Marii Tillo : vyzov nebytiyu / M. Chikarkova // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 411–413.

20. Якушева Г. «Слишком много счастья – это скучно. Слишком много счастья – это страшно...» (о стихах Марии Тилло) / Г. Якушева // Тилло М. Сочинения / М. Тилло ; сост., ред., автор науч.-критич. коммент. С. Д. Абрамович. – Киев : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2017. – С. 426–429 ; Yakusheva G. «Slishkom mnogo schastyu – eto skuchno. Slishkom mnogo schastyu – eto strashno...» (o stikhakh Marii Tillo) / G. Yakusheva // Tilló M. Sochineniya / M. Tillo ; sost., red., avtor nauch.-kritich. komment. S. D. Abramovich. – Kiev : Izdatelskiy dom Dmitriya Burago, 2017. – S. 426–429.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2018.

S. Abramovich

M. TILLÓ'S POEM «INTERVALS»

AS A CONCEPTOSPHERE OF «MELODIA OF THE SPIRIT»

The article analyzes the mental and imaginative levels of M. Tilló's poem, which represents a sharply subjective authorial interpretation of the characteristic existential anxiety of our contemporary, born of the loss of faith in the humanistic ideal of man as the ruler of his destiny. The researcher tries to reject helpless clichés like «the reflection of the beauty of native nature», to establish a system of values of the poet and to describe her a peculiar artistic expression, because the object of the image here is a delusive and elusive and profane question «what is this?» appears before the reader with a new force. Meanwhile, this poem was largely stimulated by the atmosphere of the expectation of an universal catastrophe on the border of the XX–XXI centuries («Millennium»), which predetermined a certain echo of the biblical intonation of repentance. In the dramatic landscape image, written in an emphasis on the «discolored» gamut and designed to create the impression of «the rarefaction of matter», the Christian concept of reality was reflected as a temporary and doomed to the death of existence. Reminiscences from the ancient heritage, like the Pegasus-horse, not only do not give the product a «sentimental pathos», but on the contrary, emphasize the naivety of the pre-reflective mythological consciousness, which calls from the contradictions of reality into the world of free imagination. Due to written by various-styled amphibracheus (15–12–15) and the alternation of stanzas the rhythm of the verse is intended to reproduce the movement of the lyrical plot into the algorithm «thesis – antithesis – synthesis». It just creates «intervals» are not natural cycles like «winter–spring ...», but the dynamics of the spiritual search, the process of comprehension of the essence of being and the precious role of every moment here. In this dialogue with nature and culture, the author's ego plays the leading role, giving life to the world and society with its own spiritual impulse. It also creates a special concept of the «melody of spirit», which testifies about perception of the author himself and the nature of the experience of the archetypes of the collective unconscious by him and his readers in the given historical moment. At the same time, this conceptual sphere is equally opposed to nature with its hopeless suffering, and to the «butterfly» existence of a hedonist, who does not realize the existential tragedy of being. The article can also be regarded as a contribution

to the consideration of the theoretical problem of in-depth study of the structure of poetic themes and universal components of artistic words like landscape.

Key words: *lyric poetry, literary landscape, conceptosphere.*

УДК 82-93: 050.9

Т. С. Бакіна

ТРАДИЦІЇ ЖАНРУ КАЛЕНДАРЯ В ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ

В статті здійснено огляд випусків щорічного дитячого календаря «Дванадцять місяців», який виходив регулярно з 1958 по 1996 роки у київському видавництві «Дитвидав», та проведено порівняльний аналіз із відповідними за структурою альманахами для дітей, виданими у Російській та Австро-Угорській імперіях упродовж XIX – початку XX ст.

Ключові слова: *українська дитяча література, календар «Дванадцять місяців», жанрове й тематичне наповнення, серійність, дизайн видання.*

На видавничому ринку України відсутній такий широкий у недалекому минулому сегмент дорослої і дитячої літератури, як альманахи, проте він не втрачає позицій зокрема у сучасних скандинавських видавців (Ульф Сведберг, Лена Андерсон «Увесь рік», Лена Андерсон, Крістіна Бйорк «Календар Ліннеї»). Дане явище спонукало обрати зазначену форму для дослідження та здійснити спробу виявлення причин стійкої популярності видання, його продуктивності.

Проведена пошуково-аналітична робота по виявленню джерельної бази дозволила зробити попередні висновки, що обраний вид поліграфічного видання перебуває в полі наукових інтересів журналістики, літературознавства, мовознавства, педагогіки, проте наукові публікації нечисленні. Щодо дитячого сегменту даного виду літератури ми зафіксували виразну лакуну. Загалом доступні нам дослідники фокусують увагу на періодах активності жанру, орієнтованого на дорослих, та його спади, вказують на причини такого стану. Нас цікавить календар як літературний збірник, адресований реципієнту-дитині, оскільки особлива спрямованість на дитячу аудиторію дозволяє прослідкувати змінність у семантичній наповнюваності категорії «дитинство», трансформації у відповідних соціокультурному буттю способах соціалізації дітей. У сучасному українському літературознавстві література для дітей, особливо у діахронному зрізі, не викликає наукового інтересу загалом, хоча така інформація має практичне застосування та могла б стати у нагоді менеджерам видавництв, які працюють для дітей різного віку.

Джерельною базою для нашого дослідження стали фонди відділу рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей: дитячі альманахи, видані у Російській та Австро-Угорській імперіях упродовж XIX – початку XX ст., дитячі альманахи, видані на території України до 1923 р., випуски щорічного дитячого календаря «Дванадцять місяців», який виходив регулярно з 1958 по 1996 роки у київському видавництві «Дитвидав» («Веселка»), а саме:

«Дванадцять місяців. Дитячий календар на 1959 рік» (редактор – упорядник Олег Буцень, Київ, Дитвидав, 1958. – 241 с. Тираж 50 000; ціна 80 крб. (з 1962 року – 80 коп.); тверда обкладинка; енциклопедичний формат 60×901/8). З 1958 по 1996 роки